

همکاری دانشگاه و صنعت در ایجاد مراکز توسعه اجتماعی با رویکرد توسعه پایدار:

بازاندیشی در توسعه منابع انسانی و مطالعه موردی IUCRC

ایمان عبدلی

رئیس اداره مسئولیت‌های اجتماعی شرکت معدنی

Imann6867@gmail.com

چکیده:

این مقاله به بررسی نقش همکاری دانشگاه و صنعت در ایجاد مراکز توسعه اجتماعی با رویکرد توسعه پایدار و تمرکز بر توسعه منابع انسانی می‌پردازد. با مطالعه تطبیقی ساختار IUCRC در ایالات متحده، الگوی نهادی پیشنهادی برای ایران طراحی شده است. نتایج نشان می‌دهد ایجاد چنین مراکزی می‌تواند ضمن توانمندسازی جوامع محلی، فرار مغزها و کاهش بهره‌وری نیروی انسانی را مدیریت کند و زمینه‌ساز سیاست‌گذاری اجتماعی داده‌محور و مشارکتی باشد. این مطالعه با ارائه راهکارهای عملی برای بهبود مشارکت دانشگاه، صنعت و جامعه، ابعاد توسعه انسانی، فرهنگی و اجتماعی را تقویت می‌کند.

واژگان کلیدی: همکاری دانشگاه و صنعت، توسعه اجتماعی، مسئولیت اجتماعی شرکتی، توسعه منابع انسانی، مراکز توسعه اجتماعی، IUCRC، توسعه پایدار

۱- مقدمه

در دهه‌های اخیر، ضرورت نقش‌آفرینی دانشگاه‌ها در حل مسائل اجتماعی و توسعه منطقه‌ای به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است. مفهوم دانشگاه نسل چهارم، به‌عنوان نهادی توسعه‌محور و مشارکت‌جو، نشان می‌دهد که دانشگاه‌ها تنها مراکز آموزش و پژوهش نیستند بلکه می‌توانند به موتور محرک توسعه محلی و توانمندسازی منابع انسانی تبدیل شوند. (Benneworth & Cunha, 2015)

هم‌زمان، شرکت‌های بزرگ به ویژه شرکت‌های صنعتی، با گسترش برنامه‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR) به دنبال ایفای نقش در توسعه محلی و ایجاد ارزش اجتماعی هستند. با این حال، پروژه‌های CSR اغلب پراکنده، غیرسیستماتیک و فاقد ابزارهای داده‌محور برای ارزیابی اثربخشی هستند. این مسئله به ویژه در مناطق محروم و کم‌برخوردار مانند کرمان، آذربایجان شرقی و سیستان و بلوچستان محسوس است.

یکی از راهکارهای پیشرو در جهان برای هم‌افزایی دانشگاه و صنعت، ایجاد مراکز مشترک پژوهشی و توسعه‌ای است. IUCRC (Industry–University Cooperative Research Centers) در ایالات متحده نمونه‌ای موفق از این نوع همکاری‌ها است که علاوه بر توسعه فناوری، به پروژه‌های اجتماعی و بهبود ظرفیت‌های انسانی نیز توجه می‌کند. تجربه IUCRC نشان می‌دهد که دانشگاه‌ها و صنایع می‌توانند با تعریف مأموریت مشترک، از ظرفیت‌های علمی و عملیاتی خود برای حل مسائل اجتماعی و ارتقای توانمندی انسانی بهره‌برداری کنند.

• بیان مسئله پژوهش

با وجود تلاش‌های متعدد در حوزه CSR و توسعه اجتماعی، در ایران هنوز ساختار نهادی مشخص و مؤثر برای همکاری دانشگاه و صنعت در توسعه اجتماعی و توانمندسازی منابع انسانی وجود ندارد (فتاحی، ۱۴۰۰؛ افشاری، ۱۳۹۹).

چالش‌های اصلی عبارتند از:

۱. فقدان چارچوب سازمانی مشترک بین دانشگاه و صنعت.
 ۲. پراکندگی و کوتاه‌مدت بودن پروژه‌های اجتماعی.
 ۳. نبود نظام پایش داده‌محور برای ارزیابی اثربخشی اقدامات.
 ۴. معضل فرار مغزها و عدم بهره‌برداری حداکثری از نیروی انسانی تحصیل‌کرده در مناطق محروم.
 ۵. محدود بودن فرصت‌های آموزش و توسعه مهارت در جوامع محلی.
- پرسش اصلی این پژوهش این است که چگونه می‌توان با الهام از تجربه IUCRC، مرکز توسعه اجتماعی مشترک میان دانشگاه و صنعت ایجاد کرد که به توسعه منابع انسانی، کاهش فرار مغزها و ارتقای توانمندی جوامع محلی کمک کند؟

• اهمیت و ضرورت پژوهش

توانمندسازی منابع انسانی یکی از ارکان اساسی توسعه پایدار است. بدون ارتقای مهارت‌ها، ظرفیت‌های مدیریتی و مشارکت اجتماعی، هر گونه برنامه توسعه محلی و CSR با محدودیت مواجه خواهد شد. ایجاد مراکز توسعه اجتماعی مشترک، علاوه بر افزایش اثربخشی پروژه‌های CSR، مزایای زیر را دارد:

- **ارتقای مهارت‌ها و سواد اجتماعی محلی:** آموزش‌های عملی و مشارکتی، مهارت‌های کارآفرینی و مدیریتی را در جامعه محلی تقویت می‌کند.
- **جلوگیری از فرار مغزها:** با ایجاد فرصت‌های پژوهشی و آموزشی جذاب در مناطق محروم، نیروی انسانی تحصیل کرده تشویق به ماندگاری می‌شود.
- **تقویت سرمایه اجتماعی و مشارکت محلی:** مشارکت جوامع محلی در طراحی و اجرای پروژه‌ها، اعتماد اجتماعی و حس مالکیت را افزایش می‌دهد.
- **ایجاد سازوکار پایدار برای تصمیم‌گیری داده‌محور: مدل Development Priorities Pool Bank (DPPB)** به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری داده‌محور برای اولویت‌بندی پروژه‌ها معرفی می‌شود.
- **مفاهیم و مبانی نظری مرتبط**

○ دانشگاه نسل چهارم و توسعه اجتماعی

دانشگاه نسل چهارم فراتر از آموزش و پژوهش سنتی، به مشارکت در حل مسائل اجتماعی و توسعه محلی متعهد است. این دانشگاه‌ها بستر نوآوری اجتماعی و شناسایی راه‌حل‌های بومی برای چالش‌های محلی را فراهم می‌آورند (Etzkowitz, 2008).

○ مسئولیت اجتماعی شرکتی و توانمندسازی منابع انسانی

CSR مدرن تنها شامل حمایت مالی یا خیریه نیست؛ بلکه می‌تواند با طراحی پروژه‌های آموزشی و مهارتی، ظرفیت‌های انسانی مناطق هدف را توسعه دهد. (Visser, 2011) هم‌افزایی CSR و دانشگاه‌ها می‌تواند:

- مسیرهای شغلی و حرفه‌ای محلی ایجاد کند.
- فرصت‌های تحقیقاتی و کارآموزی برای دانشجویان فراهم کند.
- پروژه‌های مشارکتی را با داده‌های علمی و اجتماعی پشتیبانی کند.

○ IUCRC و تجربه جهانی

برنامه IUCRC (Industry–University Cooperative Research Centers) نمونه‌ای موفق از همکاری پایدار دانشگاه و صنعت است که علاوه بر توسعه فناوری، به پروژه‌های اجتماعی و ظرفیت‌سازی انسانی توجه دارد:

- **مرکز CHOT (Center for Health Organization Transformation):** پروژه‌های ارتقای عدالت سلامت و دسترسی به خدمات درمانی در مناطق محروم.

• مرکز (CICI (Center for Integration of Composites into Infrastructure) :

بازسازی زیرساخت‌های آسیب‌پذیر و ایجاد فرصت‌های اشتغال بومی.

• مرکز Smart Vehicle Concepts : بهبود حمل‌ونقل پایدار و آموزش مهارت‌های عملی به جوانان و دانشجویان.

دستاوردهای IUCRC شامل ارتقای نوآوری بومی، توانمندسازی نیروی انسانی، افزایش مشارکت منطقه‌ای و تولید داده‌های راهبردی است. این تجربه نشان می‌دهد که مراکز مشترک دانشگاه و صنعت می‌توانند فراتر از فناوری، به توسعه منابع انسانی و اجتماعی نیز کمک کنند.

۲- روش شناسی

این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی و با روش مطالعه اسنادی و تحلیل تطبیقی انجام شده است.

- جامعه آماری: ساختارهای مراکز دانشگاه و صنعت در ایران و نمونه‌های IUCRC در آمریکا.
- متغیرها: ظرفیت دانشگاه‌ها، برنامه‌های CSR شرکت‌ها، توانمندسازی منابع انسانی، اثربخشی پروژه‌های اجتماعی.
- روش جمع‌آوری داده‌ها: بررسی گزارش‌ها و اسناد رسمی IUCRC و پروژه‌های CSR شرکت‌ها در ایران، مصاحبه با خبرگان و جامعه‌شناسان توسعه.
- روش تحلیل داده‌ها: تحلیل تطبیقی ظرفیت‌ها و شکاف‌ها، استخراج الگوهای نهادی و پیشنهاد مدل بومی.

۳- یافته‌ها

نیازسنجی و طراحی پروژه‌ها

نقش اجرایی دانشگاه و صنعت

- دانشگاه: آموزش، پژوهش، پایش و ارزیابی علمی پروژه‌ها، شناسایی مهارت‌های مورد نیاز جوامع محلی، تحلیل داده‌های اجتماعی و اقتصادی برای اولویت‌بندی پروژه‌ها، مشارکت جوامع محلی در تعریف پروژه‌ها
- صنعت: تأمین منابع مالی، تعریف پروژه‌های اجتماعی و صنعتی، ایجاد فرصت‌های کارآموزی و جذب نخبگان

مرکز	هدف	دستاوردهای انسانی و اجتماعی
CHOT	عدالت سلامت	دسترسی بهتر به خدمات درمانی، آموزش کادر محلی، توانمندسازی مدیران سلامت
CICI	بازسازی زیرساخت	ایجاد اشتغال بومی، آموزش مهارت‌های فنی و مدیریتی، تقویت مشارکت اجتماعی
Smart Vehicle Concepts	حمل و نقل پایدار	آموزش مهارت‌های مهندسی و عملی، بهبود زیرساخت‌های محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی

• دستاوردهای IUCRC

مدیریت چالش‌های منابع انسانی

- کاهش فرار مغزها با ایجاد فرصت‌های پژوهشی و شغلی محلی
- ارتقای مهارت‌های عملی و مدیریتی در جامعه محلی
- افزایش انگیزه برای مشارکت اجتماعی و نوآوری

۴- بحث و نتیجه‌گیری

همکاری سازمان‌یافته دانشگاه و صنعت، به ویژه در قالب مراکز توسعه اجتماعی، ظرفیت‌های انسانی و مهارت‌های جامعه محلی را بهبود می‌بخشد. تجربه IUCRC نشان می‌دهد که با ایجاد ساختار نهادی مشترک، می‌توان توانمندسازی منابع انسانی، ارتقای سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار را همزمان محقق کرد. مطالعات داخلی نشان داده‌اند که پروژه‌های پراکنده CSR اثر محدود و کوتاه‌مدت دارند (فتاحی، ۱۴۰۰). تجربه IUCRC و پروژه‌های مشابه بین‌المللی نشان می‌دهد که مدل‌های مشارکتی و داده‌محور، اثربخشی پروژه‌ها را افزایش می‌دهند و تمرکز بر توسعه منابع انسانی، سرمایه انسانی و نوآوری محلی را ارتقا می‌دهد.

پیشنهادهای مدیریتی

- ایجاد مراکز مشترک دانشگاه و صنعت با مأموریت توسعه اجتماعی.
- اولویت‌بندی پروژه‌ها با استفاده از DPPB برای اثربخشی بیشتر
- طراحی برنامه‌های مهارتی و کارآموزی برای کاهش فرار مغزها.
- پایش مستمر و گزارش‌دهی داده‌محور از نتایج پروژه‌ها.

محدودیت‌ها و پیشنهادهای پژوهش‌های آینده

محدودیت: داده‌های دقیق مالی و انسانی پروژه‌های CSR در ایران محدود است.
پیشنهاد: مطالعات آینده می‌تواند شامل ارزیابی کمی اثرات مراکز توسعه اجتماعی بر توسعه اقتصادی و اشتغال محلی باشد.

فهرست منابع

Benneworth, P., & Cunha, J. (2015). University engagement with socially excluded communities: A conceptual framework. *Higher Education Policy*, 28(3), 305–322.

<https://doi.org/10.1057/hep.2015.5>

Etzkowitz, H. (2008). *The triple helix: University–industry–government innovation in action*. Routledge

Visser, W. (2011). *The age of responsibility: CSR 2.0 and the new DNA of business*. Wiley

فتاحی، م. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بر توسعه منابع انسانی در مناطق محروم. *مجله*

مدیریت توسعه پایدار، ۱۲(۲)، ۴۵–۶۷.

افشاری، ع. (۱۳۹۹). نقش دانشگاه‌ها در توسعه اجتماعی و ارتقای مهارت‌های انسانی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*،

۱۵(۱)، ۲۳–۴۰.